

کتابی در چگونگی قصه‌درمانی

بررسی کتاب تعبیر قصه‌های پریان و آنیما و آنیموس در قصه‌های پریان

● آگیتا محمدزاده

دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه تهران | Mohammadzadeh.agi@ut.ac.ir

چکیده

کتاب تعبیر قصه‌های پریان و آنیما و آنیموس در قصه‌های پریان، به دو دلیل یکی از بهترین کتاب‌هایی است که برای آموختن روان‌شناسی یونگ، می‌توان مطالعه کرد: نخست آن که نویسنده یکی از بهترین شاگردان یونگ و سال‌ها همکار وی بوده است؛ دوم آن که به تحلیل نمادها و مفاهیم روان‌شناسی یونگ می‌پردازد. با خواندن این کتاب، مفاهیم سایه، آنیما، آنیموس، خویشتن، ایگو و نمادهای اسطوره‌ای، به خوبی معرفی و بررسی می‌شود که در تحلیل قصه‌های پریان، اسطوره‌ها و البته خواب‌ها مؤثر است.

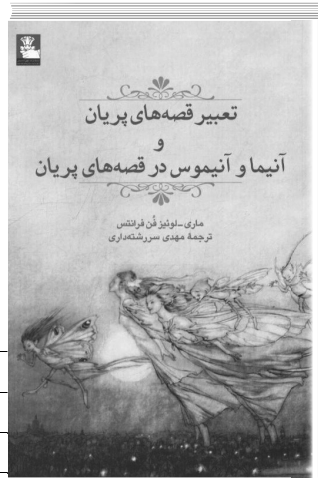
کلیدواژه: قصه‌های پریان، آنیما، آنیموس، سایه، روان‌شناسی یونگ

مقدمه

پژوهش‌های صورت گرفته درباره قصه‌های پریان، برخلاف عمر طولانی خود قصه‌ها، بسیار نوپاست و تحقیقات بیشتری می‌طلبد. یکی از این پژوهش‌ها بررسی قصه‌های پریان از منظر روانشناسی است. کتابی که می‌خواهیم معرفی کنیم، تعبیر قصه‌های پریان و آنیما و آنیموس در قصه‌های پریان، نام دارد. کتاب را می‌توان مرتبط به دو حوزه روان‌شناسی و ادبیات دانست؛ در تحقیقات میان‌رشته‌ای، می‌توانیم آن را روان‌کاوی ادبیات بشماریم.

بررسی کتاب

نویسنده کتاب ماری لوئیز فُن فرانتس^۱ (۱۹۱۵-۱۹۹۸) زاده مونیخ است. وی تحصیلات دانشگاهی را در رشته زبان‌شناسی کلاسیک و زبان‌های کلاسیک در دانشگاه زوریخ آغاز کرد. هجده سالگی با کارل گوستاو یونگ^۲ (۱۸۷۵-۱۹۶۱) آشنا شد و تا پایان عمر یونگ،

فصلنامه نقد کتاب

ادبیات و هنر

سال اول، شماره ۳ و ۴
پاییز و زمستان ۱۳۹۷

۶۴

■ فرانتس، ماری- لوئیز فن (۱۳۹۶). **تعبیر قصه‌های پریان و آنیما و آنیموس در قصه‌های پریان**. ترجمه مهدی سررشته‌داری. تهران: مهراندیش.

شاگرد و همکار نزدیک او باقی ماند. از میان شاگردان بی‌واسطه یونگ، وی تمرکزش را بر مفاهیم آنیما، آنیموس و سایه، گذاشت و مقاله‌ها و کتاب‌هایی درباره این موضوع‌ها نگاشت؛ می‌توان مدعی شد، وی به بهترین شکل نظریه‌های استادش را توضیح و بسط داد و در برخی مواقع بهبود بخشید. از کتاب‌های او - که به فارسی ترجمه شده است - می‌توان این کتاب‌ها را نام برد، از جمله: *نوجوانی ابدی و نبوغ خلاقانه با ترجمه تورج‌رضا بنی‌صدر* که ضمن تحلیل روان‌شناختی داستان *شازده کوچولو* به تحلیل مسئولیت‌گریزی در بزرگسالان می‌پردازد. (از این کتاب، ترجمه دیگری هست، با نام *تا ابد جوان*، از مهدی سررشته‌داری: مترجم کتابی که می‌خواهیم معرفی کنیم) کتاب‌های دیگر *سایه و شر در افسانه‌ها*، *فرایند فردیت در افسانه‌های پریان* و *چهار مقاله یونگی* نام دارد.

به نظر می‌رسد از کتاب *تعبیر قصه‌های پریان و آنیما و آنیموس در قصه‌های پریان* ترجمه دیگری با عنوان *زن در قصه‌های پریان: با رویکرد روان‌شناسی تحلیلی یونگ*، هست که شاید بتوان در فرصتی دیگر به لزوم ترجمه دوباره و دلایل تأیید و رد آن پرداخت. کتاب *تعبیر قصه‌های پریان و آنیما و آنیموس در قصه‌های پریان* از میان نحله‌های گوناگون روان‌شناسی، در حوزه روان‌شناسی یونگی جای می‌گیرد. نویسنده تسلط بسیاری بر مفاهیم یونگی دارد و در تحلیل‌هایش از آرای دیگر روان‌شناسان بهره نمی‌برد؛ گاهی به نقد آن‌ها می‌پردازد و در مواقعی به نوشته‌ها، گفته‌های مکتوب یا شفاهی یونگ اشاره می‌کند. از میان مکاتب روان‌شناسی موجود، روان‌شناسی یونگی نزدیکی بسیاری به ادبیات دارد. می‌توان ادعا کرد رابطه ادبیات و روان‌شناسی یونگی، رابطه‌ای دوسویه است؛ بدین معنا که یونگ بسیاری از مفاهیم نظریاتش را با توجه به اساطیر و افسانه‌ها مستدل کرده است و یا از آن‌ها الهام گرفته است. او گاه از راه توجه و تعمق در آن‌ها به کشف مفاهیم در آرای خویش دست یافته است؛ از آن سو، بسیاری از متون ادبی، به‌خصوص اساطیر و داستان‌های

ملل را می‌توان با بهره‌گیری از مفاهیم یونگی، بهتر و شفاف‌تر توضیح داد، تا نحله‌های دیگر روان‌شناسی.

از دیگر سو، کتاب درباره‌ی قصه‌های پریان است و از این رو نیز به ادبیات ارتباط دارد. قصه‌های پریان از قدیمی‌ترین صورت‌های ادبیات روایی است و تقریباً در همه‌ی اقوام می‌توان رد پای آن‌ها را یافت. نویسنده در فصل اول کتابش تئوری‌های مربوط به تعبیر قصه‌های پریان، در نگاهی تاریخی، سیر حضور و جست‌وجوی افسانه‌های پریان را از نظر می‌گذراند و معتقد است جست‌وجو برای یافتن منشأ قصه‌های پریان در اروپای قرن هفده و هجده، ناشی از ناخشنودی از تعالیم مسیحی و گرایش به رمانتیسیسم است - که در همان عصر ظهور کرد و البته ادعای گزافی به نظر نمی‌رسد - . سر آیزایا برلین، در کتاب ارزشمند ریشه‌های رمانتیسم اثبات می‌کند رویگردانی از کلیشه‌های مسیحی، روی آوردن به آموزه‌های شرقی و رجوع به باطن، روان و عاطفه، از بارزترین خصیصه‌های فکری رمانتیسیسم است. فن فرانتس در جای جای کتاب در تحلیل نمادهای قصه‌ها، به شرق اشاره می‌کند و نمادها را در بستر فرهنگی شرق، بررسی می‌کند. می‌توان پذیرفت با توجه به علاقه‌ی هنرمندان، نویسندگان و محققان دوره‌ی رمانتیسیسم به خاستگاه‌های عاطفی - از هر نوعی که باشد - آغاز پژوهش‌ها برای بررسی قصه‌های پریان نیز تابعی است از همین انگیزش و مدعای فن فرانتس منطقی به نظر می‌رسد.

نویسنده در همین بخش - تئوری‌های مربوط به تعبیر قصه‌های پریان - در ادامه‌ی مرور تاریخی پژوهش‌های مرتبط با افسانه‌های پریان، افرادی که در این موضوع تحقیقاتی انجام داده‌اند یا به گردآوری آن‌ها پرداخته‌اند و در رأس آن‌ها، برادران گریم را، معرفی می‌کند:

«دو برادر مشهور، یاکوب و ویلهلم گریم^۴، اولین کسانی بودند که این جست‌وجوی پیگیر برای آن‌چه در تعلیمات رسمی مسیحیت غایب به نظر می‌رسید، آنان را برانگیخت تا داستان‌های فولکلوریک را جمع‌آوری کنند. پیش از آن قصه‌های پریان از همان سرنوشتی که خود ضمیر ناخودآگاه گرفتار آن بود، رنج می‌بردند، به این معنی که آن‌ها را بدیهی فرض می‌کردند» (فن فرانتس، ۱۳۹۵، ص. ۲۹).

معرفی دیگر پژوهندگان حوزه‌ی قصه‌های پریان ادامه می‌یابد و نویسنده، نواقص و محسنات پژوهش‌های آن‌ها را برمی‌شمارد. در میان نام‌ها، به ولادیمیر پراپ^۴ برمی‌خوریم که برای علاقه‌مندان فارسی‌خوان، نامی آشناست. وی یکی از اعضای مکتب ساخت‌گرایی است و در کتاب پیشرو و بی‌نظیرش ریخت‌شناسی قصه‌های پریان، پس از جمع‌آوری داستان‌های پریان روسی، به طبقه‌بندی آن‌ها می‌پردازد. در آن کتاب، پراپ با معرفی ۳۱ خویشکاری برای قهرمان قصه و رخدادها، داستان‌ها را تحلیل می‌کند. فن فرانتس نیز، بی‌آن‌که اشاره کند، از همین روش برای تحلیل‌هایش بهره می‌برد. باید ذکر کنیم یونگ نیز در تحلیل‌های برخی از روایاها و داستان‌ها، ابتدا آن‌ها را به عناصر تشکیل‌دهنده‌اش تقسیم می‌کرد. به نظر می‌رسد می‌توانیم یونگ و شاگردان راستینش را پیروان ساخت‌گرایی بدانیم، بی‌آنکه خود به آن اذعان کرده باشند. در این فصل، ما تبخّر و مطالعات گسترده‌ی مؤلف را می‌بینیم و نقدهای

مفید و منصفانه وی بر کتبی که در زمینه قصه‌های پریان نوشته شده است. پس از این بررسی تاریخی، کتاب وارد بخش تحلیلی‌اش می‌شود. نویسنده در فصل پیشین تعریف خود را از قصه‌های پریان، ارائه داده بود: «قصه‌های پریان خالص‌ترین و ساده‌ترین بیان فرآیندهای روان ناخودآگاه جمعی است. از این رو ارزش آن‌ها از لحاظ پژوهش در ضمیر ناخودآگاه بیش از سایر دستمایه‌هایی است که در اختیار داریم. قصه‌های پریان آرکتایپ‌ها را در ساده‌ترین، بی‌پوشش‌ترین و دقیق‌ترین شکلشان باز می‌نمایند و صورت‌های خیالی آرکتایپی، در این شکل خاص، بهترین سرخ‌ها را برای درک فرایندهایی که در روان جمعی جریان دارد، در اختیار ما می‌گذارد. اسطوره یا افسانه یا هر نوع دستمایه اسطوره‌ای ساخته و پرداخته‌تر الگوهای پایه‌ای روان انسان را بر زمینه دستمایه‌های فرهنگی در دسترس ما قرار می‌دهد. ولی در قصه‌های پریان، مضامین فرهنگی آگاهانه و خاص خیلی کمتر به چشم می‌خورد و از این رو قصه‌های پریان الگوهای پایه‌ای روان را به طور روشن‌تری منعکس می‌کنند» (فن فرانتس، ۱۳۹۵، ص. ۲۵).

در این نقل قول از کتاب، دو مفهوم اساسی روان‌شناسی یونگ مطرح می‌شود. یعنی: روان ناخودآگاه جمعی و آرکتایپ. روان ناخودآگاه جمعی از ابداعات یونگ است. فن فرانتس حضور آن را بدیهی انگاشته است و مطلبی برای معرفی یا اثبات آن ذکر نکرده است. اما برای آرکتایپ در همان صفحه‌های نخستین، تعاریفی ذکر کرده است: «مطابق با مفاهیم روان‌شناسی یونگی هر آرکتایپی ذاتاً یک عامل روانی ناشناخته است و از این رو امکان ترجمه محتوای آن به عبارات عقلانی وجود ندارد» (فن فرانتس، ۱۳۹۵، ص. ۲۵) یا: «هر آرکتایپی یک سیستم انرژی به نسبت بسته است که جریان انرژی آن از میان همه جنبه‌های ضمیر ناخودآگاه می‌گذرد. یک صورت خیالی آرکتایپی را نباید صرفاً به‌عنوان یک صورت خیالی ایستا در نظر گرفت؛ زیرا در عین حال همیشه یک فرایند نمونه‌وار هم هست که به شیوه‌ای خاص سایر صورت‌های خیالی آرکتایپی را نیز در بر دارد. یک آرکتایپ، یک انگیختار روانی خاص است که مانند پرتو یک تابش و در عین حال به صورت یک حوزه مغناطیسی - که در تمام جهات می‌گسترده - تأثیر می‌کند» (فن فرانتس، ۱۳۹۹، ص. ۲۷).

می‌توانم با اطمینان بگویم اگر کسی از پیش، از راه دیگری، با مفهوم آرکتایپ آشنا نباشد، به احتمال معنای سخنان فن فرانتس را عمیق نخواهد یافت. آرکتایپ‌ها که در فارسی به کهن‌الگو ترجمه شده است، آن صور خیالی‌ای است که در فرهنگ‌های ملل مختلف وجود دارد. پس در نتیجه، عضوی از ناخودآگاه جمعی است و مهم‌ترینشان عبارت است از: آنیما (بخش زنانه روان مردان)، آنیموس (بخش مردانه روان زنان)، سایه (صفات و ویژگی‌های روانی و رفتاری که گاه بد است و گاه نه، اما مشترک است در این که خودآگاه انسان آن‌ها را انکار، رد یا پنهان می‌کند) و ...

مدعای فن فرانتس در این کتاب، آن است که قصه‌های پریان حامل پیشنهادها، درمان‌گری‌ها و توصیفات آرکتایپ‌ها در روان دسته‌جمعی است و خواندن آن‌ها به بهبود، اصلاح روان انسان و در نتیجه جامعه، کمک می‌کند.

اجازه بدهید روشن‌تر شرح کنیم: در بخشی از کتاب که تعبیر قصه‌سه پر نام دارد، نویسنده به واکاوای نمادین حضور شاه و فقدان ملکه می‌پردازد. بسیاری از داستان‌های پریان با غیبت زنان و به طور کل، عنصر مادینه آغاز می‌شود. شاید این شروع برای شما آشنا باشد: «پادشاهی بود که سه پسر داشت...» یا «پادشاهی که به پایان عمر خویش نزدیک می‌شد، می‌خواست جانشینی انتخاب کند» و مشابه این ساختار. وی بیان می‌کند وقتی در قصه‌های پریان در ابتدای داستان عنصر مادینه وجود ندارد یا ذکری از او نمی‌رود، یعنی جامعه دارد از غیبت یا حضور کم‌رنگ احساسات و عواطف رنج می‌برد: «اگر شاه را باز نمود یک محتوای نمادین مرکزی و مسلط ضمیر ناخودآگاه جمعی بدانیم، پس ملکه عنصر مادینه‌ای است - عواطف، احساسات، وابستگی‌های غیرعقلانی به این محتوای مسلط - که با آن همراه است. هر تمدنی دارای یک جهان‌نگری است که یک تصویر خدا در مرکز آن قرار دارد و بر آن مسلط است و یک عادت یا سبک خاص زندگی و یک شیوه‌احساس با آن همراه است و این سبک و شیوه‌اروس (احساس) در جامعه بر شیوه‌برقراری ارتباط بین مردم تأثیر می‌گذارد» (فن فرانتس، ۱۳۹۵، ص. ۹۰). حالا قصه‌پریان که برآمده از روان ناخودآگاه جمعی است، نه تنها آسیب را به ما نشان می‌دهد، بلکه راه حلی ارائه می‌کند.

گمان می‌کنم می‌بایست ساختار اصلی یکی از قصه‌ها را تعریف کنیم تا بتوانیم تحلیل‌های فن فرانتس را بهتر نمایان سازیم. مهم‌ترین قصه‌کتاب، سه پر است و درباره‌شاهی است که سه پسر دارد؛ دو دانا که بزرگ‌تر هستند و یک کودن که کهین است. شاه می‌خواهد از میان آن‌ها جانشینی برگزیند و ناگزیر، آزمون شایستگی برگزار می‌کند: هر یک از پسران که زیباترین قالی را برای شاه بیاورد، جانشین او خواهد بود. وی سپس تعیین مسیر را می‌گذارد به عهده‌سه پر که در هوا فوت می‌کند و پسرها باید بروند سراغ جایی که این پرها می‌روند. پر پسر کوچک‌تر می‌افتد جلوی پایش، او از دریچه‌ای پایین می‌رود، با وزغ بزرگی روبه‌رو می‌شود و از او کمک می‌خواهد. سه بار این آزمون‌های شایستگی تکرار می‌شود و هر سه بار وزغ به پسر کودن کمک می‌کند. سرانجام کودن، شاه می‌شود و خردمندان حکومت می‌کنند.

با توجه به آنچه گفته‌ایم، داستان با فقدان مادینه آغاز می‌شود و شاه در طلب تجدید خویشتن است: منظور از تجدید خویشتن، انتخاب جانشین است. چون عقلانیت محض و فرساینده پادشاهی او را تهدید می‌کند، پسرانش که جلوه‌هایی از خود او هستند، باید شایستگی خود را نشان دهند و همه آزمون‌ها جز با کمک مادینه‌ای که منفور و مستور است و در بدن وزغی کالبد یافته، پیش نمی‌رود. همه عناصر داستان، در خدمت ترفیع جایگاه زنان - عواطف و احساسات - و کاستن از نیروی خرد محض است.

برای نمونه: تصمیم‌گیری بر اساس حرکت پر در باد، کاملاً غیرعقلانی و ناخودآگاه است؛ پر عضوی از پرنده است و پرنده در اساطیر و قصه‌ها نماینده موجوداتی روانی و شهودی است. حال این پر به دست باد که خود عنصری روحانی است و در سپاه مادیگی قرار می‌گیرد، بناست تصمیم‌گیرنده مسیر حرکت عقل باشد. کودن به سوی پایین حرکت

می‌کند که بیانگر حرکت به سمت اعماق ناخودآگاه است و در اعماق ناخودآگاهش، وزغی را می‌بیند که خود وزغ در فرهنگ‌های مختلف عنصری است مادینه و از این نوع تعبیر. در تأیید آن چه در بندهای بالایی گفتیم، در باب رجوع به شرق در قصه‌های پریان (و البته در رمانتسیسم) می‌توان به قالی اشاره کرد؛ قالی هم عنصری شرقی است و هم به دلیل ارتباط با زمین - که در قریب به اتفاق اساطیر، مادینه است - کمکی به جست‌وجوی زنانگی و عواطف است؛ باید افزود این که شاه از پسرانش در نخستین آزمون شایستگی قشنگ‌ترین قالی را می‌خواهد نیز تأییدی بر فقدان عناصر مادینه است.

قصه‌نداریم تمامی نمادهای داستان را در این نوشته آشکار کنیم. بلکه صرفاً می‌خواهیم دقت نویسنده و جذابیت کتاب را یادآور شویم. نه فقط در این داستان، بلکه در تمامی قصه‌های کتاب همین دقت و موشکافی وجود دارد. آخرین نکته‌ای که می‌خواهم درباره‌ی قصه ذکر کنم این که پسر کودن زمانی شاه می‌شود که با وزغی کوچک‌تر عروسی می‌کند؛ یگانه می‌شود و آنگاه که بر تخت پادشاهی می‌نشیند، خردمند است. یعنی خویشتن، که از عقلانیت و عواطف، توأمان، ساخته شده، زمانی به آرامش دست می‌یابد که تمامیت روانش را بازسازی کرده و یافته باشد و آنگاه خردمند می‌شود.

امیدوارم منظور ما از روند درمانی قصه‌های پریان را دریافته باشید. قصه‌های پریان تلاش می‌کند تا روایتی از نابسامانی روانی در فرد و به دنبال آن در جامعه را، پوشیده و داستان‌وار، شرح کند تا جلوی بروز فجایع را بگیرد. گفتیم این فاجعه‌ها معمولاً بر اثر دوبارگی روان یا غلبه‌ی یک آرکتایپ بر دیگری، رخ می‌دهد:

«ولی وقتی (ایگو) سفت و سخت و خودمختار می‌شود و به میل خود عمل می‌کند، آن وقت است که اغلب یک حالت روان‌پریشی به وجود می‌آید. این امر نه فقط برای افراد، بلکه برای جمع هم اتفاق می‌افتد و به همین دلیل است که ما از روان‌پریشی و روان‌نژندی جمعی صحبت می‌کنیم. یک گروه از انسان‌ها هم می‌توانند دچار این دو پارگی شده و از الگوهای غریزی پایه‌ای خود جدا شوند که در این صورت به زودی فاجعه‌ای اتفاق خواهد افتاد. به همین دلیل است که در داستان‌های پهلوانی، تقریباً یک وضعیت دهشتناک وجود دارد: کشور دچار قحطی شده، چون وزغ‌ها جلوی چشمه‌ی آب حیات را گرفته‌اند، یا یکی از نیروهای شر و تاریکی از سمت شمال می‌آید و همه‌ی زن‌ها را می‌دزدد و بارآوری از کشور رخت برمی‌بندد» (فن فرانتس، ۱۳۹۵، ص. ۹۹).

یکی از ویژگی‌های تحسین‌برانگیز دیگر کتاب، این است که نویسنده برای اثبات مدعاهای خویش، نه فقط از قصه‌ها و اساطیر ملل مختلف، که از نمونه‌هایی از زمانه‌ی خودش یا از تاریخ رسمی بهره می‌برد. برای مثال از هیتلر و منش ویرانگری‌اش نام می‌برد تا نمونه‌ای عینی‌تر از مفاهیمش ذکر کند، یا جای جای از مسیح، فرهنگ مسیحیت و تاریخ آن، مثال‌هایی می‌آورد.

بیشترین بخش کتاب، توضیح همین داستان سه پر است که بازنمایی آنیمای مستور و انکارشده است. اما می‌دانیم که آرکتایپ‌های دیگری نیز وجود دارد که قطعاً با توجه به

تعریفی که از کارکرد قصه‌های پریان داده‌ایم، باید خودشان را در آن نشان داده باشد. داستان بعدی که شاهپور حلقه نام دارد، بیرون از بازنمایی جست‌وجوی آنیما، به حل مشکل با سایه-یکی از آرکتایپ‌ها- می‌پردازد.

در این بخش، خواننده آشنا با فرهنگ مشرق‌زمین، می‌تواند بینامتنیت‌ها یا به عبارتی بهتر، متن‌های پنهان زیادی را با فرهنگ شرق بباید و بیشتر از پیش به صحت نظریه ناخودآگاه جمعی یونگ پی‌ببرد.

چند داستان نخست، به روان مردانه اختصاص یافته است و نویسنده با هوشمندی آگاه است که خوانندگان، به‌ویژه خوانندگان زن، قطعاً در جست‌وجوی یافتن مشکلات آرکتایپی-به‌خصوص سایه و آنیموس- در روان زنانه هستند. وی توضیح می‌دهد چرا حضور قصه‌های پریانی که درباره مشکلاتی در روان زنانه باشد، کمتر است؟

«سایه مادینه به‌ندرت در قصه‌های پریان ظاهر می‌شود؛ زیرا زن واقعی این چنین به‌طور قطعی از سایه خود جدا نشده است. در زنان که طبیعت و غریزه درهم‌بافته‌تر از مردان است، این گونه جدائی متأثر از آنیموس صورت می‌گیرد. روان مادینه هم‌گرایش دارد که همان‌طور که ماه از هلال به بدر و مجدد از بدر به هلال می‌رود، مانند آونگی از ایگو به سایه برود» (فن فرانتس، ۱۳۹۵، ص. ۲۱۷).

با این همه، قصه‌های پریانی که درباره روان زنان باشد، نیز وجود دارد و نویسنده چند داستان در این بن‌مایه تعریف و سپس تحلیل می‌کند. این‌که ریشه نیرو یافتن سایه و آنیموس از کجاست؟ کدام رفتارها نشانه اقتدار آنیموس و سایه است و چگونه در قصه‌ها روش درمان آن‌ها و تعدیلشان بیان شده است.

بخش دوم کتاب، که آنیما و آنیموس در قصه‌های پریان نام دارد، به‌شکلی دقیق‌تر و اختصاصی‌تر صرفاً به بازنمایی آنیما و آنیموس می‌پردازد و به‌نسبت کتاب نخست، کمی پیچیده و غامض است.

کتاب در حقیقت سلسله سخنرانی‌های فن فرانتس در مؤسسه ک.گ یونگ است و سال ۱۹۷۰ میلادی نخست بار منتشر شده است. باید ذکر کنم از میان کتاب‌هایی که قصه‌های پریان را شرح کرده‌اند یا با رویکردی روان‌شناختی به تحلیل قصه‌ها پرداخته‌اند، این کتاب راهنمای عملی‌تری است. برای مثال: کتاب *درخشان/افسون/افسانه‌ها اثر برونو بتلهایم* - که خود فن فرانتس از او نام می‌برد و تحلیل او را فرویدی می‌نامد- برخلاف وسعت اطلاعات و بررسی‌های روان‌شناختی، راهی گشاده برای تحلیل فردی، چه در خواب و چه در قصه‌ها، نشان نمی‌دهد؛ یا کتاب *حیوان سخنگو* در بررسی‌های روانکاوانه‌ای که انجام می‌دهد، به اندازه کتاب *تعبیر قصه‌های پریان* عمیق نیست و خواننده را گام به گام پیش نمی‌برد. با کمی جسارت، می‌توانم بگویم که آثار یونگ به اندازه این کتاب و دیگر کتاب‌های فن فرانتس برای خواننده کمتر آشنا با روان‌شناسی یونگی، آموزشی و ساده‌فهم و عینی نیست. مثال‌ها و شاهدهای فراوان فن فرانتس متن را بسیار فهمیدنی‌تر و جذاب‌تر کرده است.

در پایان باید افزود ترجمه کتاب، تقریباً بسیار فهمیدنی و خواندنی است، ابتکار انتشارات در استفاده از نشانه «» به جای استفاده بیش از حد از نشانه «» نیز به خوانش روان کتاب کمک کرده است. باید اشاره کرد مقدمه مترجم که توضیح عملکردهای چهارگانه شناختی یونگی است، بازنمایی بخش بسیار کوچکی از آموزه‌های یونگ است و کمک زیادی به فهم کتاب نمی‌کند. رد پای اندکی از گرده برداری از دستور زبان انگلیسی در متن به چشم می‌خورد، مانند کاربرد واژه «یک» به جای «ی» (برای نمونه صفحه ۴۳: یا یک زن آنیموس زده است) و نمونه‌های دیگر که البته در روان‌خوانی متن تأثیر زیادی نگذارده است. جای خالی نمایه نام اشخاص حقیقی یا اسطوره‌ای در کتاب بسیار حس می‌شود؛ یا چقدر کتاب، کاربردی‌تر می‌شد، اگر فهرستی آنالیتیک داشت.

نتیجه‌گیری

کتاب تعبیر قصه‌های پریان و آنیما و آنیموس در قصه‌های پریان، نشانگر این است که مؤلف کتاب، ماری لوییز فن فرانسیس، به خوبی به مفاهیم روان‌شناسی یونگ مسلط بوده است. او جای تعریف مفاهیم، آن‌ها را از خلال داستان‌ها و عملی به مخاطب می‌شناساند. تقریباً همه مفاهیم کلیدی روان‌شناسی یونگ و نمادهای اساسی‌ای که وی در تحلیل خواب‌های بیمارانش از آن‌ها بهره می‌برد، در این کتاب توضیح داده شده است و نویسنده گام‌هایی فراتر از استادش برداشته است و تفسیرهای یونگ را بسط داده است. چون قصه‌های پریان معمولاً روایت‌گر داستان‌های جوامع مردانه است، فقدان قهرمان‌های زن و چگونگی فرایند خویش‌یابی و تفرد زنان، در این کتاب مشهود است؛ البته ضعف نویسنده نیست و مؤلف از این نقص مطلع بوده است و در بخش‌هایی - هرچند کم- تلاش کرده است تا روان‌زنانه را نیز تحلیل کند.

پی‌نوشت

1. Marie-Luise von Franz
2. Carl Gustav Jung
3. Wilhelm Karl Grimm, Gacob Karl Grimm
4. Vladimir IAKovlevich Propp